

Установа адукацыі “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”

Факультэт філалагічны

Кафедра беларускай мовы

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

Воінава А.М.

19.04. 2023 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

Палуян А.М.

19.04. 2023 г.

**ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ**

КАНЦЭПТАСФЕРА СМІ

для спецыяльнасці 1-21 05-01 Беларуская філалогія (па напрамках):
1-21 05 01-01 Беларуская філалогія (літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць)
1-21 05 01-01-02 Літаратуразнаўства

Складальнік: Ермакова А.М., к.ф.н., дацэнт

Разгледжана і зацверджана
на пасяджэнні

Навукова-метадычнага савета ўніверсітэта 24.05 2023 г.,
праатакол № 9

Электронны вучэбна-метадычны комплекс па дысцыпліне
“Канцэптасфера СМІ” / Аўтар-складальнік А.М. Ермакова. – Гомель: ГДУ імя
Ф. Скарыны, 20233. – с. 27

Рэцэнзенты:

кафедра беларускай мовы і літаратуры УА “Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны ўніверсітэт”;

Л.В. Паплаўная, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры
замежных моў УА “Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт”.

© Аўтар-складальнік Ермакова А.М., 2023.

© ГДУ імя Ф. Скарыны, 2023.

ЗМЕСТ

<u>Тлумачальная запіска</u>	с. 3
<u>Тэматычны план</u>	с. 7
<u>Змест дысцыпліны</u>	с. 11
<u>ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ</u>	с. 13
Тэма 1. Канцэптасфера як аб'ект лінгвакагнітыўнага даследавання мовы	с. 13
Тэма 2 Канцэптасфера як кагнітыўная структура	с. 14
Тэма 3. Ментальныя рэпрэзентацыі як зместавыя элементы канцэптасферы, канцэпт як від ментальных рэпрэзентацый ведаў	с. 15
Тэма 4. Масмедыйны дыскурс і канцэпт	с. 16
Тэма 5 Канцэпт <i>надзея</i> і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ	с. 17
Тэма 6. Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф	с. 18
Тэма 7 Роля грамадска-палітычнай тэрміналогіі ў стварэнні ў масавай свядомасці карціны свету	с. 19
Тэма 8 . Палітычны дыскурс і моўная карціна свету	с. 19
<u>Літаратура</u>	с. 21
<u>ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ</u>	с. 24
Тэматыка практычных заняткаў	с. 24
<u>Матэрыялы для практычных заняткаў</u>	с. 25

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Выданні СМІ ўяўляюць сабой феноменальны дыскурсіўны прадукт, маўленчыя асаблівасці якога павінны быць улічаны пры асэнсаванні інавацыйных працэсаў апошніх дзесяцігоддзяў у мове. Сучасная лінгвістычная навуковая парадыгма адрозніваецца шматграннасцю і імкненнем да найбольш поўнага ахопу самых розных сфер функцыянавання публічнай мовы найноўшага часу. Апісанне разнавіднасцяў нацыянальнай мовы неабходна як для стварэння цэласнай карціны маўленчай дзейнасці яе носьбітаў, так і для выяўлення ўстойлівых тэндэнцый яе развіцця. Гэтым абумоўлена цікавасць лінгвістаў да апісання мовы пэўных соцыягруп (элітнай часткі соцыуму, груповак), маскультуры (жаргоны, слэнг), мовы духавенства, палітыкаў. Менавіта ў дыскурсе СМІ найбольш востра выяўляюцца лінгвакультурныя адрозненні і супярэчнасці грамадства, абумоўленыя дысгармонія і несумяшчальнасцю канцэптаў масавай свядомасці носьбітаў розных ідэалогій і жыццёвых каштоўнасцей. Канцэптualная журналістыка – гэта напрамак у сучаснай журналістыцы, які асаблівым чынам працуе са словам: напаяняе моўныя знакі, якія не маюць дэнатата, а таксама стварае новыя канцэпты. Тым самым канцэптualная журналістыка фарміруе адносіны таго, хто гаворыць да моўнага знака і ўдзельнічае ў фарміраванні канцэптualнай карціны свету носьбітаў мовы.

У сваю чаргу, моўная карціна “свету СМІ” ўяўляе сабой комплекснае аб’яднанне ментальных адзінак, прадстаўленых у выглядзе канцэптаў, стэрэатыпаў, сцэнарыяў, канцэптualных палёў, каштоўнасцей і г.д. Большая частка гэтых адзінак зафіксавана ў мове пры дапамозе слоў, выказаў, фразеалагізмаў, якія ў той ці іншай меры навязваюць чалавеку пэўнае бачанне свету. Пры аналізе дыскурсу СМІ найбольш важнымі, на наш погляд, з’яўляюцца наступныя адзінкі: палітычныя канцэпты, ментальныя сферы (палі), стэрэатыпы, каштоўнасці і антыкаштоўнасці, нацыянальны характар.

У праграме спецкурса “Канцэптасфера СМІ” значная ўвага адводзіцца ступені ўздзеяння нацыянальных асаблівасцей на камунікатыўныя паводзіны людзей, паянню моўная карціна свету. Канцэптасфера палітычнага свету з’яўляецца адной з найважнейшых частак канцэптасферы СМІ. Яна ўяўляе сабой комплекснае аб’яднанне ментальных адзінак, што прадстаўлены ў выглядзе канцэптаў, стэрэатыпаў, сцэнараў, канцэптualных палёў, каштоўнасцей і г. д.

У працэсе падрыхтоўкі спецыялістаў звяртаецца ўвага і на псіхалогію журналісцкай дзейнасці, псіхалагічныя механізмы ўзаемадзеяння журналіста і аўдыторыі.

Мэтай выкладання дысцыпліны спецыялізацыі з’яўляецца абагульненне і сістэматызацыя сучасных фундаментальных ведаў у галіне кагнітыўнай лінгвістыкі, выпрацоўка практычных навыкаў канцэптualнага аналізу, усведамленне асаблівасцей канцэптасферы СМІ.

Задачами выкладання дысцыпліны спецыялізацыі з’яўляюцца:

– засваенне студэнтамі тэарэтычных ведаў пра канцэпт, канцэптасферу;

– фарміраванне ўстойлівага разумення адметнасці публіцыстычнага тэксту як своеасаблівага віду дыскурсу;

– авалоданне навыкамі інтэрпрэтацыі тэкстаў, аналізу прагматычнага кантэксту;

– уменне выяўляць канцэпт, сродкі яго вербалізацыі ў тэксце СМІ;

У выніку вывучэння спецкурса студэнт павінен **ведаць:**

– пра асаблівасці канцэптасферы СМІ;

– асаблівасці ўспрымання маўленчых актаў;

– пра метады моўнага ўздзеяння ў сферы масавай інфармацыі;

Студэнт павінен **умець:**

– крытычна асэнсоўваць з’явы сацыяльнага і культурнага жыцця;

– успрымаць, аналізаваць інфармацыю;

– праводзіць дыкурсны аналіз тэкстаў;

– ствараць тэкст у адпаведнасці з прагматычнай задачай.

Студэнт павінен **валодаць:**

– навыкамі інтэрпрэтацыі тэкстаў, аналізу прагматычнага кантэксту;

– ведамі аб канцэптэуальнай арганізацыі тэкстаў;

– навыкамі стварэння тэкстаў.

Акадэмічныя кампетэнцыі:

АК-1. Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.

АК-2. Валодаць сістэмным і параўнальным аналізамі.

АК-3. Валодаць даследчымі навыкамі.

АК-4. Умець працаваць самастойна.

АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры рашэнні праблем.

АК-8. Мець навык вуснай і пісьмовай камунікацыі.

АК-9. Умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

Сацыяльна-асобасныя кампетэнцыі:

САК-3 Валодаць здольнасцю да міжасабовых камунікацый.

Прафесійныя кампетэнцыі:

ПК-5. Планаваць, арганізоўваць і весці навукова-даследчую працу ў галіне філалогіі (тэксталогіі).

ПК-7. Выкарыстоўваць у працы сучасныя камп’ютарныя метады збору, апрацоўкі і захавання інфармацыі.

ПК-9. Выкарыстоўваць сучасную методыку рэферавання і рэдагавання тэкстаў.

ПК 10. Карыстацца навуковай і даведачнай літаратурай па беларускай, рускай і замежных мовах.

ПК-14. Выкарыстоўваць у сваёй дзейнасці навыкі дзелавых кантактаў.

ПК-20. Ажыццяўляць пошук, сістэматызацыю і аналіз інфармацыі па перспектывах развіцця галіны, інавацыйных тэхналогіях, праектах і рашэннях.

Курс “Канцэптасфера СМІ” складаецца з васьмі самастойных тэм: “Канцэптасфера як аб’ект лінгвакагнітыўнага даследавання мовы”, “Канцэптасфера як кагнітыўная структура”, “Ментальныя рэпрэзентацыі як зместавыя элементы канцэптасферы, канцэпт як від ментальных рэпрэзентацый ведаў”, “Масмедыйны дыскурс і канцэпт”, “Канцэпт *падзея* і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ”, “Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф”, “Роля грамадска-палітычнай тэрміналогіі ў стварэнні ў масавай свядомасці карціны свету”, “Палітычны дыскурс і моўная карціна свету”.

Вывучэнне спецкурса “Канцэптасфера СМІ” цесна звязана з такім дысцыплінамі, як “Сучасная беларуская мова”, “Стылістыка і культура беларускага маўлення”.

Спецкурс “Канцэптасфера СМІ” ўваходзіць у склад дысцыплін спецыялізацыі спецыяльнасці 1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках), у межах напрамку 1-21 05 01-01 Беларуская філалогія (літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць), 1-21 05 01-01 02 Літаратуразнаўства.

Дысцыпліна “Канцэптасфера СМІ” вывучаецца студэнтамі 4 курса філалагічнага факультэта. На яе адведзена 50 гадзін (1 з.а.), аўдыторных – 34 гадзіны, з якіх: лекцыйных – 12 гадзін (у тым ліку кіруемая самастойная работа – 4 гадзіны), практычных заняткаў – 22 гадзіны. Форма справаздачнасці – залік у 7 семестры.

Дысцыпліна вывучаецца студэнтамі 4 курса завочнага факультэта. На яе адведзена 50 гадзін (1 з.а.), аўдыторных – 4 гадзіны практычных заняткаў. Форма справаздачнасці – залік у 8 семестры.

У адпаведнасці з вучэбнай праграмай на аснове лекцыйных і практычных заняткаў распрацаваны электронны вучэбна-метадычны комплекс па дысцыпліне “Канцэптасфера СМІ”.

Электронны вучэбна-метадычны комплекс “Канцэптасфера СМІ” накіраваны на грунтоўнае і дасканалое засваенне асноўных пытанняў, звязаных з працэсам вытворчасці журналісцкага тэксту. Дапаможнік складаецца з тлумачальнай запіскі, тэматычнага плану, зместу вучэбнага матэрыялу, тэрэтычнага і практычнага раздзелаў, тэставых заданняў, спісу літаратуры.

Змест вучэбнага матэрыялу змяшчае асноўныя тэмы курса. Матэрыял падзяляецца па тэмах, а таксама – паводле выдзеленых у кожнай тэме пытанняў. Практычны раздзел складаецца з тэматыкі і матэрыялаў практычных заняткаў, спрыяе замацаванню тэрэтычных звестак.

У матэрыялах практычных заняткаў указваюцца асноўныя пытанні адпаведнай тэмы курса. Больш дасканалому засваенню пытанняў курса будзе садзейнічаць выкананне студэнтамі заданняў для самастойнай работы. Спіс літаратуры змяшчае асноўныя і дадатковыя навуковыя крыніцы вывучэння дысцыпліны, выданні айчыннай і замежнай навуковай літаратуры, прысвечанай пытанням фаналогіі.

ЭВМК можа быць выкарыстаны ў якасці асновы для далейшага ўдасканалення вучэбнага працэсу па ўказанай дысцыпліне з мэтай павышэння

прафесійнай кампетэнтнасці будучых спецыялістаў-філолагаў. ЭВМК у цэласным фармаце з'яўляецца сродкам кіравання і самакіравання, стымулявання і падтрымкі, кантролю і самакантролю разнастайных відаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНОЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць		
		Лекцыі	Практычныя заняткі	Семінары
1		3	4	
1	<p>Канцэптасфера як аб’ект лінгвакагнітыўнага даследавання мовы</p> <p>1. Паняцце «канцэптасфера» ў сучаснай лінгвістычнай навуцы.</p> <p>2. Прыкметы канцэптасферы, вызначаныя Д. С. Ліхачовым: <i>Сувязь мовы і культуры, рухомасць і зменлівасць, «аксіялагічнае ўвасабленне культуры ў яе імкненні да ментальнай зразумеласці і дасканаласці».</i></p> <p>3. Канцэптасфера нацыянальнай мовы і культура нацыі, яе маральныя законы, этычныя традыцыі, стаўленне да іншых народаў, верацярпімасць, духоўныя запатрабаванні, паняцці праўды і ісціны, гонару і ганьбы, жыцця і смерці, матэрыяльных і духоўных каштоўнасці.</p> <p>4. Канцэптасфера як сукупнасць дыскрэтных ментальных адзінак.</p> <p>5. Групавыя канцэптасферы (прафесійныя, узроставыя, гендарныя і г.д.)</p> <p>6. Залежнасць канцэптасферы мовы ад нацыянальнай карціны свету.</p>	2	4	
2	<p>Канцэптасфера як кагнітыўная структура</p> <p>1. Структураўтваральныя элементы канцэптасферы. Крытэрыі структурыравання канцэптасферы.</p> <p>2. Канцэптасфера як палявое ўтварэнне, яго цэнтр і перыферыя.</p>	2	2	
3	<p>Ментальныя рэпрэзентацыі як зместавыя элементы канцэптасферы, канцэпт як від ментальных рэпрэзентацый ведаў</p> <p>1. Ментальная рэпрэзентацыя як знак або набор сімвалаў.</p> <p>2. Рэпрэзентацыі знешнія і ўнутраныя.</p> <p>3. Канцэпт як адзінка сістэмы ведаў. Канцэпты і</p>	2	2	

	канцэптуальныя структуры як ментальныя рэпрэзентацыі. 4.Прыметы канцэптаў.			
4.	Масмедыйны дыскурс і канцэпт 1.Масмедыйны дыскурс як сукупнасць медыятэкстаў. 2.Мас-медыя як пасрэднік паміж сацыяльнымі суб'ектамі, паміж сацыяльнай рэальнасцю і грамадствам, уздзеянне мас-медыя на характар грамадскай свядомасці, яе дамінантных інтэнцый. 3. Масмедыйны канцэпт як асноўная, канструктыўная кагнітыўная адзінка масмедыйнага дыскурсу. 4. Двухузроўневы характар медыяканцэпту. 5. Рэканструкцыя масмедыйнага канцэпту.	2	2	
5.	Канцэпт падзея і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ 1.Мас-медыйны дыскурс як тэкст аднадзёнка, яго дынамізм і сучаснасць. 2.Асноўныя функцыі масмедыйнага дыскурсу: інфармацыйная, уздзеяння, рэгулятыўная і маніпулятыўная. 3.Падзея, адлюстраваная ў СМІ, як складаны комплекс. 4.Складнікі падзеі: рэферэнтная падзея, падзея-ідэя, тэкставая падзея. 5.Ментальная рэпрэзентацыя падзей у выглядзе сцэнараў. 6.Кампаненты паслядоўных стадый падзеі: суб'ект, аб'ект, інструмент, часавыя і прасторавыя каардынаты, вынік, мэта, прычына, абставіны. Прафіліраванне кампанентаў. 7.Асноўныя моўныя сродкі намінацыі падзеі.		2	
6	Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф 1.Асаблівасці камунікатыўных дзеянняў у рамках палітычнага дыскурсу. Дамінаванне сугестыўнасці над інфарматыўнасцю. Форма дыялогу – правадыр – натоўп. Канфліктнасць, аганальнасць ПД. 2.Барадзьба за намінацыі: палярнасць канатацый у адносінах да аднаго дэнатата. 3.Дамінаванне канататыўнасці над дэнататыўнасцю. 4.Палярнасць ацэнак, бінарнасць апазіцый, адсутнасць градуальнасці. 5. Максимальная стандартызацыя і стэрэатыпізацыя. 6. Рытуал як набор тыповых сітуацый. 7. Сувязь ПД з нацыянальным міфам. Функцыі міфа. 8.Сучасны чалавек (homo historicus) як прадукт гісторыі, 9.Прэцэдэнтныя феномены: прэцэдэнтны тэкст, прэцэдэнтнае выказванне, прэцэдэнтнае імя, прэцэдэнтная сітуацыя. 10.“Дэміфалагізацыя гісторыі”, “узнаўленне гістарычнай		2	

	праўды” як замена аднаго міфа другім.			
7	<p>Роля грамадска-палітычнай тэрміналогіі ў стварэнні ў масавай свядомасці карціны свету</p> <p>1.Грамадска-палітычная тэрміналогія як асаблівы канал для стварэння ў масавай свядомасці адпаведнай карціны свету.</p> <p>2.Інтэрпрэтацыя рэчаіснасці на канцэптuallyным узроўні.</p> <p>3.Тэрмін як спосаб рэпрэзентацыі ведаў. Прагматычная каштоўнасць тэрміналагічнай інфармацыі.</p> <p>4.Метафарычнае выкарыстанне тэрміналагічнай лексікі ў тэкстах СМІ.</p> <p>5.Роля тэрміналогіі ў фарміраванні грамадска-палітычнага светапогляду.</p>		4	
8	<p>Палітычны дыскурс і моўная карціна свету</p> <p>1.Адзінкі, якія ствараюць моўную карціну палітычнага свету: палітычныя канцэпты, ментальныя сферы (палі), стэрэатыпы, каштоўнасці і антыкаштоўнасці, нацыянальны характар.</p> <p>2.Кампаненты палітычнай канцэптасферы: вобразны кампанент, каштоўнасны кампанент, эмацыянальны кампанент, культурна-гістарычны кампанент.</p> <p>3.Моўная “карта” палітычнага свету.</p> <p>4.Стэрэатыпы ў палітычным дыскурсе: нацыянальныя, групавыя, партыйныя, асобныя стэрэатыпы; гетэрастэрэатыпы і аўтастэрэатыпы.</p> <p>5.Каштоўнасці і антыкаштоўнасці: палітычныя, матэрыяльныя, сацыяльныя, культурныя.</p> <p>6.Нацыянальны характар беларусаў: тэмперамент, асаблівасці эмацыянальных рэакцый; сацыяльныя арыентацыі і маральныя прынцыпы, заснаваныя на адносінах да ўлады, працы і г.д. Традыцыйныя рысы беларускага нацыянальнага характару.</p>		4	
	Усяго гадзін		8	22

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

1 Канцэптасфера як аб'ект лінгвакагнітыўнага даследавання мовы

Паняцце “канцэптасфера” ў сучаснай навуцы.

Прыкметы канцэптасферы, вызначаныя Д. С. Ліхачовым.

Канцэптасфера нацыянальнай мовы і культура нацыі.

Канцэптасфера як сукупнасць дыскрэтных ментальных адзінак

Групавыя канцэптасферы (прафесійныя, узроставыя і г.д.)

Залежнасць канцэптасферы мовы ад нацыянальнай карціны свету.

2 Канцэптасфера як кагнітыўная структура

Структураўтваральныя элементы канцэптасферы.

Цэнтр канцэптасферы.

Перыферыя канцэптасферы.

3. Ментальныя рэпрэзентацыі як зместавыя элементы канцэптасферы, канцэпт як від ментальных рэпрэзентацый ведаў

Ментальная рэпрэзентацыя як знак або набор сімвалаў.

Канцэпт як адзінка сістэмы ведаў.

Прыметы канцэптаў

4. Масмедыйны дыскурс і канцэпт

Масмедыйны дыскурс як сукупнасць медыятэкстаў.

Масмедыя як пасрэднік паміж сацыяльнымі суб'ектамі.

Масмедыйны дыскурс як сродак “упісвання” сацыяльнай практыкі чалавека ў тэксты культуры.

Масмедыйны канцэпт як асноўная, канструктыўная кагнітыўная адзінка масмедыйнага дыскурсу.

Двухузроўневы характар медыяканцэпту.

Рэканструкцыя масмедыйнага канцэпту.

5. Канцэпт падзея і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ

Асноўныя функцыі масмедыйнага дыскурсу.

Падзея, адлюстраваная ў СМІ, як складаны комплекс.

Складнікі падзеі.

Ментальная рэпрэзентацыя падзей у выглядзе сцэнараў.

Асноўныя моўныя сродкі намінацыі падзеі.

6. Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф

Асаблівасці камунікатыўных дзеянняў у рамках палітычнага дыскурсу.

Сугестыўнасць, “віртуальнасць”, рытуалізацыя, вобразнасць.

Сучасны чалавек (homo historicus) як прадукт гісторыі

Прэцэдэнтныя феномены.

Барадзьба за сістэму сацыяльных паводзін.

7. Роля грамадска-палітычнай тэрміналогіі ў стварэнні ў масавай свядомасці карціны свету

Грамадска-палітычная тэрміналогія.

Тэрмін як спосаб рэпрэзентацыі ведаў.

Метафарычнае выкарыстанне тэрміналагічнай лексікі ў тэкстах СМІ.

Роля тэрміналогіі ў фарміраванні грамадска-палітычнага светапогляду.

8. Палітычны дыскурс і моўная карціна свету

Адзінкі, якія ствараюць моўную карціну палітычнага свету.

Палітычныя канцэпты.

Ментальныя сферы.

Стэрэатыпы ў палітычным дыскурсе.

Каштоўнасці і антыкаштоўнасці.

Нацыянальны характар беларусаў.

Культурна-гістарычны кампанент.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

Тэма 1. Канцэптасфера як аб'ект лінгвакагнітыўнага даследавання мовы

Паняцце “канцэптасфера” ў сучаснай навуцы. Трактоўкі дадзенага тэрміна ў лінгвістычнай літаратуры.

Канцэптасфера – тэрмін, уведзены Д.С. Ліхачовым.

Прыкметы канцэптасферы, вызначаныя Д. С. Ліхачовым.

Сувязь мовы і культуры: мова з'яўляецца не толькі спосабам зносін, але і нейкім канцэнтратам культуры нацыі; рухомасць і зменлівасць канцэптасфера можа ўзбагачацца з развіццём і росквітам культуры і вычэрпвацца ў выпадку страты ёю культурнай памяці; “аксіялагічнае ўвасабленне культуры ў яе імкненні да ментальнай зразумеласці і дасканаласці”.

Канцэптасфера нацыянальнай мовы і культура нацыі, яе маральныя законы, этычныя традыцыі, стаўленне да іншых народаў, верацярпімасць, духоўныя запатрабаванні, паняцці праўды і ісціны, гонару і ганьбы, жыцця і смерці, матэрыяльных і духоўных каштоўнасці.

Канцэптасфера як сукупнасць дыскрэтных ментальных адзінак, упарадкаваных ў свядомасці, якія ўяўляюць сабой інфармацыйную базу мыслення.

Канцэптасфера як чыста разумовая сфера, якая складаецца з канцэптаў, што існуюць у выглядзе разумовых малюнкаў, схем, паняццяў, фрэймаў, сцэнарыяў, гештальтаў, абстрактных сутнасцей.

Групавыя канцэптасферы (прафесійныя, узроставыя, гендарныя і г.д.)

Залежнасць канцэптасферы мовы ад нацыянальнай карціны свету.

Тэма 2. Канцэптасфера як кагнітыўная структура

Структураўтваральныя элементы канцэптасферы.

Крытэрыі структурыравання канцэптасферы.

Канцэптаосфера як палявое ўтварэнне, яго цэнтр і перыферыя.

Цэнтр – “канцэпт, які ўбірае ў сябе найбольш тыповыя веды і ўяўленні носьбітаў мовы аб адлюстраваным фрагменце рэчаіснасці”.

Перыферыя канцэптасферы – “канцэпты, менш актуальныя для носьбітаў мовы, якія адлюстроўваюць прадстаўленні не ўсяго соцыума, а пэўнай яго часткі, ці тыя, што характарызуюць менш рэпрэзентатыўныя бакі апісваемага фрагмента рэчаіснасці”.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

Тэма 3. Ментальныя рэпрэзентацыі як зместавыя элементы канцэптасферы, канцэпт як від ментальных рэпрэзентацый ведаў

Ментальная рэпрэзентацыя як знак або набор сімвалаў. Рэпрэзентацыі знешнія і ўнутраныя.

Канцэпт як адзінка сістэмы ведаў.

Канцэпты і канцэптуальныя структуры як ментальныя рэпрэзентацыі.

Прыметы канцэптаў: ментальныя рэпрэзентацыі не структурыруюцца да сваёй вербалізацыі; адсутнаць акрэсленых межаў; магчымасць рэалізаваць канцэпты з дапамогай розных моўных форм.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

Тэма 4. Масмедыйны дыскурс і канцэпт

Масмедыйны дыскурс як сукупнасць медыятэкстаў.

Даследчыкі масмедыйнага дыскурсу ў айчынным мовазнаўстве.

Характарыстыкі масмедыйнага дыскурсу і масмедыйнага канцэпту.

Масмедыя як пасрэднік паміж сацыяльнымі суб'ектамі, паміж сацыяльнай рэальнасцю і грамадствам, уздзеянне масмедыя на характар грамадскай свядомасці, яе дамінантных інтэнцый.

Масмедыйны дыскурс як сродак “упісвання” сацыяльнай практыкі чалавека ў тэксты культуры, як сродак трансляцыі сэнсаў на шырокую аўдыторыю з мэтай фарміравання агульных светапоглядных прынцыпаў.

Масмедыйны канцэпт як асноўная, канструктыўная кагнітыўная адзінка масмедыйнага дыскурсу.

Масмедыйны канцэпт і асаблівасці моўнамысленчай практыкі масмедыя, арыентацыя на сацыяльны кантэкст.

Накіраванасць на сацыяльна рэзанансныя факты і падзеі культуры.

Двухузроўневы характар медыяканцэпту: функцыя адлюстравання і захавання культурнай памяці ўскладняецца ідэалагічнай функцыяй.

Рэканструкцыя масмедыйнага канцэпту як сродак выяўлення тэхналогій сацыяльнага пазнання, сацыяльна-кагнітыўнага кіравання і мадэлявання, механізмы семантычнай дэрывацыі і семантыкасэнсавага мадэлявання (змены сацыяльна замацаваных сэнсаў, сэнсавай і стылістыка-эмацыянальнай характарыстыкі знака).

Тэма 5. Канцэпт *падзея* і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ

Масмедыйны дыскурс як тэкст аднадзёнка, яго дынамізм і сучаснасць.

Асноўныя функцыі масмедыйнага дыскурсу: інфармацыйная, уздзеяння, рэгуляцыйная і маніпуляцыйная.

Падзея, адлюстраваная ў СМІ, як складаны комплекс.

Складнікі падзеі: рэферэнтная падзея, падзея-ідэя, тэкставая падзея.

Рэферэнтная падзея – тое, што адбываецца ў рэальнай прасторы і часе.

Падзея-ідэя як мадэль віртуальнага свету, што прапануецца ў якасці рэальнага.

Тэкставая падзея як вобраз падзеі, апісваемай журналістам, што акрамя аб'ектыўных дадзеных уключае і суб'ектыўную інфармацыю.

Інтэрпрэтацыя рэферэнтных падзей і падзей-ідэй.

Ментальная рэпрэзентацыя падзей у выглядзе сцэнараў.

Кампаненты паслядоўных стадый падзеі: суб'ект, аб'ект, інструмент, часавыя і прасторавыя каардынаты, вынік, мэта, прычына, абставіны.

Прафіліраванне кампанентаў.

Асноўныя моўныя сродкі намінацыі падзеі.

Агульнападзейныя імёны і прыватнападзейныя імёны.

Абумоўленасць характару намінацыі такімі фактарамі, як асноўная прымета падзеі, умовы асяроддзя, індывідуальны вопыт інфарматара, яго устаноўкі, дасведчанасць, усвядомлены працэс дэзінфармацыі рэцыпіента.

Актуалізацыя падзеі ў дыскурсе мноствам канкрэтных характарыстык, якія тычацца ўмоў і абставін працякання дзеяння.

Ужыванне азначэнняў, перавага азначэнняў суб'ектыўна-ацэначнага характару.

Тэма 6. Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыкурс і нацыянальны міф

Асаблівасці камунікатыўных дзеянняў у рамках палітычнага дыскурсу.

Дамініраванне сугестыўнасці над інфарматыўнасцю.

Форма дыялогу – правадыр – натоўп.

Канфліктнасць, аганальнасць ПД.

Барадзьба за намінацыі: палярнасць канатацый у адносінах да аднаго дэнатата.

Дамінаванне канататыўнасці над дэнататыўнасцю.

Палярнасць ацэнак, бінарнасць апазіцый, адсутнасць градуальнасці.

Максімальная стандартызацыя і стэрэатыпізацыя.

Рытуал як набор тыповых сітуацый.

Сугестыўнасць, “віртуальнасць”, рытуалізацыя, вобразнасць ПД вызначаюць яго сувязь з нацыянальным міфам.

Функцыі міфа: структурыраванне прынятай у грамадстве парадыгмы паводзін, тлумачэнне рэальнасці, праграмаванне дзейнасці.

Ірацыянальнасць міфа, логіка міфа і навуковая логіка.

Рацыяналізацыя міфа ў дваццатым стагоддзі.

Сучасны чалавек (homo historicus) як прадукт гісторыі, вынік гістарычнага развіцця.

Гісторыя як міф, які тлумачыць, што адбываецца зараз і што неабходна рабіць у будучым, дае ўзоры ўчынкаў, якія неабходна / нельга здзяйсняць.

Прэцэдэнтныя феномены: прэцэдэнтны тэкст, прэцэдэнтнае выказванне, прэцэдэнтнае імя, прэцэдэнтная сітуацыя.

“Дэміфалагізацыя гісторыі”, “узнаўленне гістарычнай праўды” як замена аднаго міфа другім.

Барадзьба за сістэму сацыяльных паводзін – барадзьба за моўныя азначэнні, што найбольш яскрава праяўляецца ў тэкстах СМІ.

7. Роля грамадска-палітычнай тэрміналогіі ў стварэнні ў масавай свядомасці карціны свету

Грамадска-палітычная тэрміналогія як асаблівы канал для стварэння ў масавай свядомасці адпаведнай карціны свету.

Інтэрпрэтацыя рэчаіснасці на канцэптуальным узроўні.

Тэрмін як спосаб рэпрэзентацыі ведаў.

Прагматычная каштоўнасць тэрміналагічнай інфармацыі.

Метафарычнае выкарыстанне тэрміналагічнай лексікі ў тэкстах СМІ.

Роля тэрміналогіі ў фарміраванні грамадска-палітычнага светапогляду.

8. Палітычны дыскурс і моўная карціна свету

Адзінкі, якія ствараюць моўную карціну палітычнага свету: палітычныя канцэпты, ментальныя сферы (палі), стэрэатыпы, каштоўнасці і антыкаштоўнасці, нацыянальны характар.

Палітычныя канцэпты.

Кампаненты палітычнай канцэптасферы: вобразны кампанент, каштоўнасны кампанент, эмацыянальны кампанент, культурна-гістарычны кампанент.

Ментальныя сферы.

Моўная “карта” палітычнага свету.

Уяўленні пра разнастайныя дзяржавы, этнічныя стэрэатыпы.

Стэрэатыпы ў палітычным дыскурсе.

Нацыянальныя, групавыя, партыйныя, асобасныя стэрэатыпы.

Гетэрастэрэатыпы і аўтастэрэатыпы.

Каштоўнасці і антыкаштоўнасці.

Палітычныя каштоўнасці, матэрыяльныя каштоўнасці, сацыяльныя каштоўнасці, культурныя каштоўнасці.

Нацыянальны характар беларусаў.

Нацыянальны характар як тэмперамент, асаблівасці эмацыянальных рэакцый.

Нацыянальны характар як сацыяльныя арыентацыі і маральныя прынцыпы, заснаваныя на адносінах да ўлады, працы і г.д.

Традыцыйныя рысы беларускага нацыянальнага характару.

Культурна-гістарычны кампанент.

Спасылкі на гістарычных дзеячаў, гістарычныя дакументы, нацыянальнакультурныя рэаліі.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

РЕКОМЕНДОВАНАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Аксиологическая лингвистика: проблемы изучения культурных концептов и этносознания: сб. науч. трудов / под ред. Н. А. Красавского. – Волгоград: Колледж, 2002. – 222 с.
2. Алефиренко, Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка / Н. Ф. Алефиренко // учеб. пособие. – М.: Флинта, 2010. – 288
3. Арутюнова, Н.Д. Теория метафоры // Н.Д. Арутюнова. – М.: Прогресс, 1990. – 512 с.
4. Арутюнова, Н.Д. В целом о целом: Время и пространство в концептуализации действительности / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Семантика начала и конца: сб. ст. – М.: Индрик, 2002. – 646 с.
5. Аскольдов, А. С. Концепт и слово // Русская словесность: От теории словесности к структуре текста: Антология / под ред. В. П. Нерознака. М.: Academia, 1997. – С. 267 – 279.
6. Белая, Е. Н. Основные черты и способы концептуализации эмоций в русской и французской языковых картинах мира (на материале слов и высказываний, обозначающих страх) // Филологический ежегодник / под ред. Н. Н. Мисюрова. – Омск: Омск. гос. ун-т, 2005. Вып. 5 – 6. – С. 157 – 163.
7. Белая, Е. Н. Основные черты и способы концептуализации эмоций в русской и французской языковых картинах мира (на материале слов и высказываний, обозначающих страх) // Филологический ежегодник / под ред. Н. Н. Мисюрова. – Омск: Омск. гос. ун-т, 2005. Вып. 5 – 6. – С. 157 – 163.
8. Вежбицкая, А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая // пер. с англ. А. Д. Шмелева. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
9. Володина, М.Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации) // М.Н. Володина. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 127 с.
10. Воркачев, С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2005. – №4. – С. 76 – 83.
11. Гиляревский, Р.С. Введение в интеллектуальную коммуникацию: Учеб. Пособие // Р.С. Гиляревский. – М.: Б. и., 1992. – 130 с.
12. Гудков, Д. Б. Прецедентная ситуация и способы ее актуализации / Д. Б. Гудков // Язык. Сознание. Коммуникация. – М., 2000. – Вып. 11. – С. 40 – 46.
13. Дейк, Т.А., ван. Язык. Познание. Коммуникация // Т.А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.

14. Дейк, Т. А. К определению дискурса / Т. А. Дейк. – М.: Прогресс, 1998. – 218 с.
15. Іўчанкаў, В.І. Дыскурс беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту / В.І. Іўчанкаў. – Мн.: Выдавецтва БДУ, 2003. – 257 с.
16. Кара-Мурза, С.Г. Манипуляция сознанием // С.Г. Кара-Мурза. – М.: Алгоритм, 2002. – 640 с.
17. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 476 с.
18. Клаус, Г. Сила слова: Гносеологический и прагматический анализ языка // Г. Клаус. – М.: Прогресс, 1967. – 215 с.
19. Колесов, В. В. Язык и ментальность. / В. В. Колесов – СПб.: «Петербургское Востоковедение», 2004. – 287 с.
20. Корнилов, О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
21. Костомаров, Г.В. Языковой вкус эпохи // Г.В. Костомаров. – М.: Педагогика-пресс, 1999. – 447 с.
22. Красных, В. В. Анализ дискурса в свете современной научной парадигмы (лингво-когнитивный подход) / В. В. Красных // Языковое бытие человека и этноса: психолингвистический и когнитивный аспекты: Сб. ст. / Под общ. Ред. В. А. Пищальниковой. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2004. – С.103 – 116.
23. Красных, В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М.: ИТДК «Гнозис», 2003. – 375 с.
24. Лосев, А.Ф. Знак. Символ. Миф // А.Ф. Лосев. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 481 с.
25. Лотман, Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек, текст, семиосфера, история языка русской культуры // Ю. М. Лотман. – М.: Языки рус. Культуры, 1996. – 447 с.
26. Назаров, М.М. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследований // М.М. Назаров. – М.: УРСС, 1999. – 239 с.
27. Моль, А. Социодинамика культуры // А. Моль. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 416 с.
28. Павленис, Р. Проблема смысла: Язык, смысл, понимание/ /Р. Павленис. – М.: Мысль, 1983. – 286 с.
29. Пименова, М. В. Предисловие // Введение в когнитивную лингвистику. / [Под ред. М. В. Пименовой]. – Вып. 4. – Кемерово, 2004. – 208 с.
30. Психолингвистические проблемы массовой коммуникации / Отв. ред. д-р филол. наук А. А. Леонтьев ; АН СССР. Ин-т языкознания. – Москва : Наука, 1974. - 146 с.
31. Степанов, Ю.С. В трехмерном пространстве языка: Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства // Ю.С. Степанов. – М.: Наука, 1985. — 335 с.
32. Шиллер, Г. Манипуляторы сознанием // Г. Шиллер. – М.: Мысль, 1980. – 326 с.

33. Урсул, А.Д. Информация и мышление // А.Д. Урсул. – М.: Знание, 1970.
– 50 с.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

ТЭМАТЫКА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

1. Канцэптасфера як аб'ект лінгвакагнітыўнага даследавання мовы
2. Залежнасць канцэптасферы мовы ад нацыянальнай карціны свету.
3. Канцэптасфера як кагнітыўная структура
4. Ментальныя рэпрэзентацыі як зместавыя элементы канцэптасферы, канцэпт як від ментальных рэпрэзентацый ведаў
5. Масмедыйны дыскурс і канцэпт
6. Канцэпт *падзея* і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ
7. Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф
8. Грамадска-палітычная тэрміналогія як асаблівы канал для стварэння ў масавай свядомасці адпаведнай карціны свету.
9. Роля грамадска-палітычнай тэрміналогіі ў стварэнні ў масавай свядомасці карціны свету
10. Палітычны дыскурс і моўная карціна свету
11. Стэрэатыпы ў палітычным дыскурсе: нацыянальныя, групавыя, партыйныя, асобныя стэрэатыпы; гетэрастэрэатыпы і аўтастэрэатыпы.

Формы кантролю ведаў

1. Праверачная кантрольная работа

Тэма праверачнай кантрольнай работы

1. Масмедыйны дыскурс і канцэпт

Тэмы, рэкамендаваныя да самастойнай работы

1. Канцэпт *падзея* і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ
2. Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні КСР па дысцыпліне “Канцэптасфера СМІ”

На самастойнае вивучэнне вынесена тэма “Канцэпт *падзея* і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ” (2 гадзіны).

Самастойнае вивучэнне тэмы ставіць дасягненне наступных мэт:

1. Выявіць асноўныя функцыі масмедыйнага дыскурсу
2. Навучыць вылучаць складнікі падзеі: рэферэнтную падзею, падзею-ідэю, тэкставую падзею

3. Сфарміраваць філалагічныя кампетэнцыі ў прымяненні атрыманых ведаў, што павінна выявіцца ва ўменні адлюстроўваць падзею ў тэксце.

Віды заданняў КСР з улікам модулей складанасці па тэме “Канцэпт *падзея* і спосабы яго вербальнай рэпрэзентацыі ў СМІ” :

А) заданні, якія фарміруюць веды па вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання:

1. Выявіць падзею ў прапанаваным журналісцкім тэксце.
2. Паназіраць за асаблівасцямі рэпрэзентацыі падзеі ў тэксце.
3. Выявіць кампаненты падзеі.

Форма кантролю задання – эўрыстычная гутарка.

Форма кантролю выканання задання – групавая.

Б) заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення:

1. Расказаць пра мас-медыйны дыскурс як тэкст аднадзёнку, яго дынамізм і сучаснасць.
2. Пералічыць асноўныя функцыі масмедыйнага дыскурсу.
3. Расказаць пра складнікі падзеі.
4. Расказаць пра кампаненты паслядоўных стадый падзеі: суб’ект, аб’ект, інструмент, часавыя і прасторавыя каардынаты, вынік, мэта, прычына, абставіны. Прафіліраванне кампанентаў.

Форма выканання задання – вусная гутарка.

Форма кантролю выканання задання – індывідуальная.

В) заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў:

1. Выявіць складнікі падзеі: рэферэнтную падзею, падзею-ідэю, тэкставую падзею.
2. Паказаць, як рэалізуюцца ў канкрэтным тэксце асноўныя функцыі масмедыйнага дыскурсу: інфармацыйная, уздзеяння, рэгулятыўная і маніпулятыўная.
3. Рэпрэзентаваць падзею ў выглядзе сцэнару.

Форма выканання задання – творчая работа..

Форма кантролю выканання задання – індывідуальная.

Самастойнае вивучэнне тэмы “Канцэптасфера палітычнага дыскурсу, палітычны дыскурс і нацыянальны міф” (2 гадзіны) ставіць дасягненне наступных мэт:

- 1) вызначыць асноўныя асаблівасці камунікатыўных дзеянняў у рамках палітычнага дыскурсу;

2) навучыцца выяўляць суадносіны канататыўнасці і дэнататыўнасці ў палітычным дыскурсе;

3) сфарміраваць філалагічныя кампетэнцыі ў прымяненні атрыманых ведаў і выкарыстанні іх у тэкставай дзейнасці.

Віды заданняў КСР з улікам модулей складанасці па тэме “Мікраструктура публіцыстычнага тэксту” :

А) заданні, якія фарміруюць веды па вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні назнавання:

1. Паназіраць за асаблівасцямі ўжывання намінацый а ПД.
2. Вызначыць дэнататыўнае і канататыўнае значэнне ў намінацыях з газетных тэкстаў.
3. Паназіраць за выпадкамі палярнасці канатацый у адносінах да аднаго дэнатата.
4. Паназіраць выкарыстаннем прэцэдэнтных феноменаў у прапанаваных тэкстах.

Форма выканання задання – эўрыстычная гутарка.

Форма кантролю выканання задання – групавая.

Б) заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення:

1. Расказаць пра рытуал як набор тыповых сітуацый у ПД.
2. Расказаць пра сувязь ПД з нацыянальным міфам, акрэсліць функцыі міфа.
3. Дамінаванне канататыўнасць над дэнататыўнасцю ў ПД.
4. Палярнасць ацэнак, бінарнасць апазіцый, адсутнасць градуальнасці у ПД.
5. Расказаць пра сутнасць і функцыі прэцэдэнтных феноменаў.
6. Стандартызацыя і стэрэатыпізацыя ў ПД.

Форма выканання задання – вуснае апытванне.

Форма кантролю выканання задання – індывідуальная.

В) заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў:

1. Складзі тэкст, у якім экспрэсіўны эфект дасягаецца за кошт ужывання прэцэдэнтных імёнаў.
2. Прадставіць мадэль рытуальнай сітуацыі ў ПД.
3. Складзі тэкст, у якім экспрэсіўны эфект дасягаецца за кошт ужывання сінтаксічных канструкцый.
4. Складзі тэкст, у якім будзе дамінаваць канататыўнасць над інфарматыўнасцю, інфарматыўнасць над канататыўнасцю.
5. “Дэміфалагізаваць” і ўстанавіць “гістарычную праўду” ў тэксце.
6. Прааналізаваць структуру і змест тэкстаў ПД.

Форма выканання задання – творчая работа.

Форма кантролю выканання задання – індывідуальная.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ